

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

แนวทางการปลูกและเก็บเกี่ยว ที่ดีของพืชกัญชา ในประเทศไทย

Thailand Cannabis GACP

น.ส.นิสาชล พลอยทรัพย์
พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ
กองการแพทย์ทางเลือก

บทนำ

กัญชา เป็นพืชที่มีประวัติศาสตร์บันทึกถึงการใช้รักษาโรคมายาวนานถึง 5,000 ปี สำหรับประเทศไทยได้มีการค้นพบหลักฐานบันทึกการใช้กัญชาอยู่ในคัมภีร์สมัยพระนารายณ์เมื่อ 360 ปีก่อน โดยในบันทึกได้กล่าวถึงการใช้กัญชาเป็นส่วนผสมในการนำมาใช้รักษาและดูแลสุขภาพคนไทยมาอย่างช้านาน ส่งผลมาถึงในยุคปัจจุบัน ที่มีงานวิจัยทางการแพทย์หลายฉบับ ทั้งแพทย์แผนปัจจุบัน แพทย์แผนไทย และแพทย์ทางเลือก สนับสนุนถึงการใช้น้ำมันกัญชาในการนำมาใช้รักษาโรค เช่น โรคลมชัก โรคมะเร็ง พาร์กินสัน กลุ่มอาการปวดเรื้อรังต่างๆ ส่งผลให้มีการนำกัญชามาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ มุ่งเน้น ดูแล รักษาสุขภาพของประชาชนอย่างแพร่หลายขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก¹

โดยสิ่งสำคัญคือ การคำนึงถึงวัตถุดิบสมุนไพรที่จะนำมาผลิตยา หรือนำมาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์นั้น จะต้องมีความปลอดภัย ปลอดภัย แก่ผู้บริโภค หรือประชาชน โดยเฉพาะกัญชาที่เป็นพืชที่มีความไวต่อการดูดซับโลหะหนัก ในกระบวนการผลิต

การจัดการวัตถุดิบสมุนไพรจึงเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการผลิต ซึ่งส่งผลต่อผลิตภัณฑ์คุณภาพที่ได้จากสมุนไพร โดยปัญหาหลักที่พบได้บ่อยและกระทบต่อคุณภาพของผลผลิตวัตถุดิบสมุนไพรคือ มีการปนเปื้อนจากสารพิษตกค้าง โลหะหนัก เชื้อจุลินทรีย์ และสิ่งปลอมปนต่างๆ การนำหลักการการปฏิบัติทางการปลูก และการเก็บเกี่ยวทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural and Collection Practices ; GACP) มาใช้ในการผลิต จะเป็นบันไดขั้นแรกของการประกันคุณภาพผลผลิต การผลิตกัญชาเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์²

”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โดยกองการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข จึงจัดทำเกณฑ์ประเมินมาตรฐานการปลูกและเก็บเกี่ยวที่ดีของพืชกัญชาในประเทศไทย Guidelines on Good agricultural and collection practices for medicinal plants (GACP) ตามแนวทางองค์การอนามัยโลกและ มกษ.๓๕๐๒-๒๕๖๑ มาประยุกต์ใช้สู่การปฏิบัติ และหวังว่าเกณฑ์มาตรฐานนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสมุนไพรควบคุมกัญชา ร่วมกันผลักดันให้การผลิตกัญชามีคุณภาพภายใต้เกณฑ์มาตรฐาน GACP เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ตลอดจนเป็นการพัฒนากระบวนการผลิตกัญชาของประเทศไทยให้สามารถส่งออกไปยังต่างประเทศและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจต่อไป

• เป้าหมาย

มีแนวทางการปลูกและการเก็บเกี่ยวที่ดีของ พืชัญชาในประเทศไทยอยู่ บนพื้นฐานของการผลิตที่เฉพาะเจาะจงและถูกต้องตามข้อกำหนดซึ่งมุ่งไปที่การบรรลุนิเวศทางการเกษตรที่ดี ส่งผลให้ได้วัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพและมาตรฐานนำมาผลิตยาให้แก่ประชาชน ก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านสังคม ระบบนิเวศ และเศรษฐกิจ

• แนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับัญชากทางการแพทย์

วัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นหัวใจสำคัญในการทำให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีคุณภาพดี และมีคุณสมบัติคงที่ ดังนั้น การจัดการวัตถุดิบ (ต้นทาง) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกที่ดีและการจัดการวัตถุดิบให้อยู่ในสภาพที่สามารถนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือ นำไปแปรรูปเพื่อตอบสนองความต้องการการบริโภคประเภทต่าง ๆ (กลางทาง) จนไปถึงการนำผลิตภัณฑ์ไปจัดจำหน่ายหรือส่งต่อไปยังผู้บริโภคผ่านช่องทางต่าง ๆ (ปลายทาง) ซึ่งห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) ที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีคุณภาพดี และมีความปลอดภัย การผลิตในแต่ละขั้นตอนควรปฏิบัติตามมาตรฐานการผลิตที่กำหนด ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะมีมาตรฐานการผลิตที่แตกต่างกันเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการผลิต

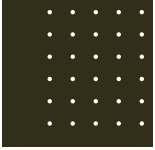
เมื่อกล่าวถึง ต้นทางหรือวัตถุดิบ ซึ่งเป็นกระบวนการเริ่มต้นในการผลิต จึงจำเป็นต้องมีมาตรฐานที่ใช้ควบคุมการผลิตในระดับแปลงปลูกของพืชัญชาของประเทศไทย หรือ Thailand Cannabis GACP โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กระบวนการผลิตมีความปลอดภัยและผลผลิตมีคุณภาพปลอดภัยต่อสุขภาพของประชาชน โดยได้มีการนำระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุมในการผลิตอาหาร (Hazard Analysis and Critical Control Point System: HACCP) ที่เป็นมาตรฐานสากล มาประยุกต์เป็นแผนควบคุมการผลิต (Quality plan) เพื่อให้ได้ผลิตผลที่คุณภาพ ปลอดภัย และเป็นมาตรฐาน ทั้งยังครอบคลุมถึงเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ รอบข้างแปลงปลูกอีกด้วย

เมื่อได้วัตถุดิบเริ่มต้นที่ดีแล้ว กระบวนการ กลางทาง ได้แก่ การรวบรวมผลิตผลและการแปรรูปเบื้องต้น ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการผลิตผลต่อเนื่องจากแปลงปลูก มาตรฐานหลักที่นำมาสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการผลิตขั้นตอนนี้ เช่น การปฏิบัติที่ดีสำหรับโรงคัดบรรจุและแปรรูป (Good Manufacturing Practice: GMP) ระบบการวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุมในการผลิตอาหาร (Hazard Analysis and Critical Control Point System: HACCP) โรงคัดบรรจุผลิตผลอินทรีย์ (Organic) เป็นต้น

และในกระบวนการ ปลายทาง เช่น การขนส่ง การจำหน่ายและการบริโภค บางประเทศ (ประเทศคู่ค้า) ได้มีการกำหนดมาตรฐานในกระบวนการนี้ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้บริโภค หรือประชาชน ต่อไป

ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้นั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ในหลายประเทศจึงได้นำมาประยุกต์และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศนั้นๆ ให้เกิดเป็นมาตรฐานรับรองวัตถุดิบแก่พืชสมุนไพร เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ต่อไป

การผลิตัญชาทางการแพทย์ ผู้ผลิตวัตถุดิบต้องมีการควบคุมและการจัดการการผลิตในแต่ละขั้นตอนการผลิตที่อาจส่งผลต่อคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ โดยควรคำนึงถึงหมวดหมู่ ดังต่อไปนี้

• การเตรียมแปลงและเมล็ดพันธุ์ :

- การเตรียมแปลงปลูก : เก็บตัวอย่างดินเพื่อวิเคราะห์สารพิษตกค้างและโลหะหนัก
- เมล็ดพันธุ์ : สายพันธุ์กัญชาที่นำมาปลูก ต้องถูกต้องตรงตามสายพันธุ์
- การปลูก : ระยะปลูกและช่วงเวลาการปลูกต้องเหมาะสม โดยประเมินการเจริญเติบโตและความสมบูรณ์ของต้น

• การจัดการเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโต :

- การจัดการธาตุอาหารพืช : ใช้ปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยคอก/ปุ๋ยหมัก ที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย เหมาะสมตามความต้องการของพืชกัญชาโดยมีการจัดการที่ดีในการใช้ปุ๋ยไม่ส่งผลต่อความปลอดภัยและคุณภาพของวัตถุดิบสมุนไพรกัญชา
- น้ำและการให้น้ำ : เก็บตัวอย่างน้ำก่อนปลูกพืชกัญชาเพื่อวิเคราะห์สารพิษตกค้างและโลหะหนัก // มีวิธีการให้น้ำที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของพืชกัญชา หรือคำแนะนำ
- การตัดแต่ง : มีวิธีการตัดแต่งกิ่งที่เหมาะสมตามคำแนะนำ ทั้งนี้เครื่องมือ/อุปกรณ์ที่ใช้ต้องสะอาดและไม่ก่อให้เกิดการปนเปื้อน ต้านทานต่อการกัดกร่อน ทำความสะอาดได้ง่าย

• การจัดการเพื่อควบคุมศัตรูพืช :

- ฝ้าระวังการระบาดของศัตรูพืชในกัญชาและใช้ระบบการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (Integrate Pest Management ; IPM) ที่เหมาะสม และไม่ใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช

• การจัดการเพื่อผลิตกัญชาที่ปลอดภัย :

- เพื่อผลผลิตกัญชาที่ปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง การปนเปื้อน การปลอมปน และสูญเสียคุณภาพ (สารสำคัญ) ของวัตถุดิบสมุนไพรกัญชา โดยคำนึงถึงปัจจัย เช่น สุขลักษณะส่วนบุคคล (Personal Hygiene) อุปกรณ์ที่ใช้ในการเพาะปลูก (Equipment) สิ่งแวดล้อม สัตว์รบกวนสัตว์พาหะ เป็นต้น

• การเก็บเกี่ยว :

- คำนึงถึงช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม และวิธีการปฏิบัติในการเก็บเกี่ยวโดยคำนึงถึงสารสำคัญของวัตถุดิบกัญชาเป็นสำคัญ (ระยะของ Trichomes)
- เครื่องมือและภาชนะในการเก็บเกี่ยว : ต้องคำนึงถึงความสะอาดของเครื่องมือ อุปกรณ์ ภาชนะที่นำมาใช้ในกระบวนการเก็บเกี่ยว รวมถึงสุขลักษณะของผู้ปฏิบัติงาน ที่อาจมีผลต่อคุณภาพของวัตถุดิบกัญชาได้
- พื้นที่รองรับผลผลิตต้องสะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ อุปกรณ์ตัดแต่ง เถ้าอี และสถานที่ตัดแต่งผลผลิตต้องแห้งและเย็น (อุณหภูมิไม่ควรเกิน 21 องศาเซลเซียส)

• การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว :

- คำนึงถึงควรให้ความสำคัญในเรื่องอุณหภูมิ ความชื้น การบรรจุภัณฑ์ รวมถึงสถานที่ปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวต้องสามารถป้องกันความเสี่ยงจากสิ่งแปลกปลอม สิ่งปลอมปน หรือสัตว์พาหะ ได้

*** รวมถึงขั้นตอนใน การตัดแต่ง // การตากแห้ง // การเก็บรักษา และการบรรจุภัณฑ์

บทสรุป

ดังจะเห็นได้ว่าการดูแลสุขภาพของประชาชนแบบองค์รวม จำเป็นที่จะต้องพิจารณาและมองในประเด็นที่ครอบคลุมถึงตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยเฉพาะในเรื่องของวัตถุดิบสมุนไพร วัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นหัวใจสำคัญในการทำให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีคุณภาพดี และมีคุณสมบัติคงที่ ดังนั้นการจัดทำแนวทางการปลูกและเก็บเกี่ยวที่ดีของพืชกัญชาในประเทศไทย (THAILAND Cannabis GACP) จึงเป็นการจัดการวัตถุดิบ (ต้นทาง) ให้สามารถนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ หรือ นำไปแปรรูปเป็นวัตถุดิบทางการแพทย์ เพื่อตอบสนองความต้องการการบริโภคประเภทต่าง ๆ (กลางทาง) จนไปถึงการนำผลิตภัณฑ์ไปจัดจำหน่ายหรือส่งต่อไปยังผู้บริโภคผ่านช่องทางต่าง ๆ (ปลายทาง)

ไม่เฉพาะพืชสมุนไพรกัญชาทางการแพทย์เท่านั้น ประเทศไทยยังมีสมุนไพรอีกมาก ที่มีสรรพคุณ และเป็นที่ยอมรับว่าสามารถนำมาใช้รักษาหรือส่งเสริมให้เกิดสุขภาพที่ดีของประชาชน การควบคุมมาตรฐานการปลูก การเก็บเกี่ยวและการแปรรูปเบื้องต้นของสมุนไพร จึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนเพื่อยกระดับคุณภาพของสมุนไพรไทย ให้เป็นที่ยอมรับระดับสากล สามารถส่งออกผลผลิตไปยังต่างประเทศ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศต่อไป

อ้างอิง

- 1.กรมวิชาการเกษตร. 2547. ระเบียบกรมวิชาการเกษตรว่าด้วยการรับรองการผลิตพืชตามมาตรฐานระบบการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 121 ตอนพิเศษ 78ง. 2562. คู่มือคุณภาพ. ค้นจาก https://gap.doa.go.th/manual_3 (สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2566)
- 2.กรมวิชาการเกษตร. 2564. มาตรฐานสินค้าเกษตร (มกษ.3502-2561) การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืชสมุนไพร Good Agricultural Practices For Herbs. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- 3.กรมวิชาการเกษตร. 2564. เกษตรอินทรีย์ (มกษ.9000-2564) การผลิต การแปรรูป การแสดงฉลาก และการจำหน่ายผลิตผลและผลิตภัณฑ์อินทรีย์ Organic Agriculture: The Production, Processing, Labelling And Marketing Of Organically Produce and Products. สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- 4.ปัตพงษ์ เกษมสมบูรณ์. การวิจัยกัญชาทางการแพทย์. คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ค้นจาก <https://mdresearch.kku.ac.th/files/cannabis/2019-04-25> (สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2566)
- 4.Government of Canada. 2019. Good production practices guide for Cannabis : Requirements under Part 5 of regulations. Available: <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/cannabis-regulations-licensed-producers/good-production-practices-guide.html>
- 5.Pascual., A. 2020. Australian medical cannabis available in German pharmacies for first time. Available: <https://mjbizdaily.com/> (March 30, 2023).
- 6.World Health Organization. 2003. WHO guidelines on good agricultural practice (GAP) for on-farm production in Thailand. Proceeding of International Seminar on Technology Development for Good Agriculture practice in Asia and Oceania, October 25-26, 2005, Tsukuba, Japan. P. 44-53